ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/341940146

Eğitim Tarihi

Book · June 2020

CITATIONS
0

READS
11,649

3 authors, including:

Erol Koçoğlu
Inonu University
61 PUBLICATIONS **137** CITATIONS
SEE PROFILE

Galip Öner
Erciyes Üniversitesi
45 PUBLICATIONS **57** CITATIONS
SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Inclusive Education Teacher Training Module View project

SINIF İÇİ YAŞANTILARDA DEĞERLER ve DEĞERLERİN KAZANILMASINDA BİR PROBLEM: SINIF İÇİ GRUPLAŞMA View project

All content following this page was uploaded by Galip Öner on 05 June 2020.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

Eğitim Tarihi

Editörler:
Mehmet KÖÇER • Erol KOÇOĞLU

PEGEM AKADEMİ

Editörler: Prof. Dr. Mehmet KÖÇER - Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

EĞİTİM TARİHİ

ISBN 978-625-7052-84-9
DOI 10.14527/9786257052849

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere http://pegem.net adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Haziran 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türlüdür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Eğitim tarihi teması altında hazırlanan bu kitap çalışmasında, çalışmayı oluşturan kavramsal terminolojiyle birlikte antik dönemden günümüze kadar dünya üzerindeki eğitim çalışmalarına yer verilmiştir. Bu çalışmalara yer verilirken, gerçekleştiği zaman dilimi, gerçekleşen medeniyet veya devlet, gerçekleşmesinde etkili olan ideoloji ve düşünce hareketleri ölçüt olarak alınmış ve değerlendirilmiştir. Dünya tarihi açısından, nitelikli eğitim tarihi kitap çalışmasının yeterli düzeyde olmaması, bu çalışmanın hazırlanmasının gerekçesini oluşturmaktadır. Dünya tarihi ölçütünde, eğitimin sürecinin kronolojik olarak verilmesinde karşılaşılan sorunların fazla olması, eğitim sürecini etkileyen düşünce temelli hareketlerin göz ardı edilmesi ve modern eğitim sistemlerinin kapsamlı olarak yapılan çalışmalarda yer almaması gibi problemlerin yapılan çalışmada dikkate alınarak giderilmeye çalışılması, bu çalışmanın nitelik ve gereklilik düzeyini arttırmaktadır.

Kitap çalışması temasına ilişkin eğitim sürecinde karşılan problemleri minimum seviyeye indirgemek amacıyla hazırlanan bu çalışma, eğitim tarihine kavramsal bakış, antik dönemde eğitim, İslamiyet öncesi Türklerde eğitim, ortaçağ ve yeniçağda doğu batı ve Türk-İslam toplumlarında eğitim, klasik dönem Osmanlı eğitim anlayışı, Osmanlı eğitiminin modernleşme dönemi, yakınçağdan günümüze diğer İslam devletlerinde eğitim, dünyada çağdaş eğitim hareketleri, dünyada modern eğitim sistemlerinin doğuşu ve gelişimi, Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim, dünyada post-modern toplum tartışmaları ve eğitim gibi dikkat çekici bölümlerden oluşmaktadır.

Bu bölümlerin hazırlanmasında, değerli vakitlerini ayırarak bölüm çalışmalarıyla kitap çalışmasına katkı sağlayan değerli hocalarımıza katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Bölümler ve Yazarları

Editörler: Prof. Dr. Mehmet KÖÇER - Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

1. Bölüm: Eğitim Tarihine Kavramsal Bakış
Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU - İnönü Üniversitesi

2. Bölüm: Antik Dönemde (Eskiçağ) Eğitim (Mısır-Mezopotamya-Anadolu-Hitit ve Roma Uygarlıklarında Eğitim)
Doç. Dr. Özlem ULU KALIN - Artvin Çoruh Üniversitesi

3. Bölüm: İslamiyet Öncesi Eski Türklerde Eğitim
Doç. Dr. Hasan AYDEMİR - İnönü Üniversitesi

4. Bölüm: Ortaçağ ve Yeniçağda Doğu Batı ve Türk-İslâm Toplumlarında Eğitim (375-1453/1789)
Prof. Dr. Erkan GÖKSU - Dokuz Eylül Üniversitesi
Arş. Gör. Sevgi Kübra AKDEMİREL - Dokuz Eylül Üniversitesi

5. Bölüm: Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Anlayışı (1302-1606)
Doç. Dr. Mustafa GÜÇLÜ - Erciyes Üniversitesi

6. Bölüm: Osmanlı Eğitiminin Modernleşme Dönemi
Prof. Dr. Mithat AYDIN - Pamukkale Üniversitesi

7. Bölüm: Yakınçağdan Günümüze Diğer İslâm Devletlerinde Eğitim
Dr. Danyal TEKDAL - İnönü Üniversitesi

8. Bölüm: Dünyada Çağdaş Eğitim Hareketleri
Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA - Erciyes Üniversitesi
Arş. Gör. Galip ÖNER - Erciyes Üniversitesi

9. Bölüm: Dünyada Modern Eğitim Sistemlerinin Doğuşu ve Gelişimi
Dr. Şule EGÜZ - İnönü Üniversitesi

10. Bölüm: Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim (1923-2020)
Prof. Dr. İhsan Sabri BALKAYA - Atatürk Üniversitesi

11. Bölüm: Dünyada Postmodern Toplum Tartışmaları ve Eğitim
Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT - Kastamonu Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii
Bölümler ve Yazarları v

1. BÖLÜM
EĞİTİM TARİHİNE KAVRAMSAL BAKIŞ

Giriş 1
Kaynakça 13

2. BÖLÜM
ANTİK DÖNEMDE (ESKİÇAĞ) EĞİTİM
(Mısır-Mezopotamya-Anadolu-Hitit ve Roma Uygarlıklarında Eğitim)

Giriş 17
1. Mısır'da Eğitim 18
2. Çin'de Eğitim 23
3. Hindistan'da Eğitim 25
4. İran'da Eğitim 26
5. Mezopotamya'da Eğitim 27
6. Fenike'de Eğitim 29
7. İsrailoğulları'nda Eğitim 29
8. Yunanistan'da Eğitim 32
9. Roma'da Eğitim 42
10. Antik Hristiyanlıkta Eğitim (M. S. 500'lere Kadar) 43
11. Antik Çağ'da Çocuk Olmak 44
Sonuç 44
Kaynakça 46

3. BÖLÜM
İSLAMİYET ÖNCESİ ESKİ TÜRKLERDE EĞİTİM

Giriş 49
1. İskitlerde (Sakalar) Eğitim 51
    1.1. İskitlerin İdari Yapısı ve Askeri Teşkilatı 52
    1.2. İskitler'in Dil ve Yazısı 58
    1.3. İskitler'in Gelenek ve Görenekleri (Hayat Tarzı, Dinleri) 60
    1.4. İskit Sanatı 64

2. Hunlarda Eğitim 67
2.1. Hunlarda İdari Yapı ve Askeri Teşkilat 69
2.2. Hunların Dil ve Yazısı 75
2.3. Hunların Gelenek ve Görenekleri (Hayat Tarzı, Dinleri) 76
2.4. Hun Sanatı 80
3. Gök Türklerde (Kök Türk) Eğitim 81
3.1. Gök Türklerde İdari Yapı ve Askeri Teşkilat 86
3.2. Gök Türklerin Dil ve Yazısı 91
3.3. Gök Türklerin Gelenek ve Görenekleri (Hayat Tarzı, Dinleri) 95
3.4. Gök Türk Sanatı 98
4. Uygurlarda Eğitim 99
4.1. Uygurlarda İdari Yapı ve Askeri Teşkilat 104
4.2. Uygurların Dil ve Yazısı 105
4.3. Uygurların Gelenek ve Görenekleri (Hayat Tarzı, Dinleri) 106
4.4. Uygur Sanatı 109
Sonuç 110
Kaynakça 112

4. BÖLÜM

ORTAÇAĞ VE YENİÇAĞDA DOĞU BATI VE TÜRK-İSLÂM TOPLUMLARINDA EĞİTİM (375-1453/1789)

Giriş 117
1. Avrupa'da Eğitim 118
1.1. Avrupa'da Eğitimin Genel Görünümü 118
1.2. İnsan Anlayışı ve Dini Eğitimde Yeniden Yapılanma 119
1.3. Dini Sınıf Dışında Eğitim 120
1.4. İlk Üniversitelerin Kuruluş Süreci ve Öğretim Yöntemi 120
1.5. Coğrafi Keşifler, Rönesans ve Reform Hareketlerinin Eğitime Etkisi 121
2. Amerikan Uygarlıklarında Eğitim 122
2.1. Mayalar 123
2.2. Aztek Uygarlığı 124
2.3. İnka Medeniyeti 124
2.4. Kıtanın Keşfinden Sonraki Gelişme ve Eğitim 125
3. Hindistan'da Eğitim 125
3.1. Hindistan'da Eğitimin Genel Durumu 125
3.2. Budist Dönemde Eğitim 126
3.3. İslâm Hâkimiyetinde Eğitim 126
4. Türk-İslâm Devletlerinde Eğitim 126

4.1. İslâmiyetin Doğuşu ve Eğitim ... 127
4.2. İlk İslâm Devletlerinde Eğitimin Gelişimi ... 127
4.3. Şehzadelerin Eğitimi ... 128
4.4. Genel Eğitim Kurumları ve Medreseler ... 129
4.4.1. Mısır-Irak ve Endülüs Medreseleri ... 129
4.4.2. Orta Asya ve Hindistan Medreseleri ... 130
4.4.3. Nizamiye Medreseleri ... 131
4.4.4. Anadolu'daki Medreseler ... 132
4.4.5. Bir Eğitim Kurumu Olarak Tekke ve Zaviyeler ... 132
4.4.6. İslâm Dünyasında Bilimin Gelişmesi ... 133
4.4.7. Türk-İslâm Dünyasında Tıp Eğitimi ve Darüşşifalar ... 133
4.4.8. Ahilik ve Esnafın Eğitilmesinin Tarihsel Gelişimi ... 133
5. Eğitim Tarihinde İz Bırakanlar ... 134
Sonuç ... 137
Kaynakça ... 139

5. BÖLÜM
KLASİK DÖNEM OSMANLI EĞİTİM ANLAYIŞI (1302-1606)

Giriş ... 141
1. Klasik Dönem Osmanlı Örgün Eğitim Kurumları ... 143
1.1. Sıbyan/Mahalle Mektepleri ... 143
1.2. Medreseler ... 146
1.2.1. İlk Osmanlı Medreseleri ... 147
1.2.2. Fatih (II. Mehmet) Dönemi Medrese Teşkilatı ... 149
1.2.3. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Medrese Sistemi ... 152
1.2.4. Meslek ve İhtisas Medreseleri ... 155
1.2.5. Klasik Dönem Osmanlı Medreselerinin Toplumdaki Etkinliği ... 156
1.3. Enderun Mektebi ... 157
1.3.1. Enderun Mektebinde Öğrenme-Öğretme Ortamları ... 159
1.3.2. Enderun Mektebinde Verilen Eğitimin İçeriği ... 160
2. Klasik Dönem Askerî Eğitim ve Öğretim Kurumları ... 162
3. Klasik Dönem Osmanlı Halk Eğitim Kurumları ... 163
3.1. Camiler ... 163
3.2. Tekke ve Zaviyeler ... 164
3.3. Kütüphâneler ... 164
3.4. Sahaflar, Kitapçılar ... 164
3.5. Loncalar ... 165
3.6. Devlet Adamlarının ve Zenginlerin Konakları ... 165

3.7. Kahvehâneler 165
3.8. Cem Evleri, Yaran Sohbetleri ve Sıra Geceleri 165
4. Osmanlı'da Azınlık ve Yabancı Okullar 166
4.1. Azınlık Okulları 166
4.1.1. Rum Okulları 167
4.1.2. Ermeni Okulları 167
4.1.3. Yahudi Okulları 167
4.2. Yabancı Okullar 168
5. Osmanlı Klasik Dönem Düşünürlerinin Eğitim Konusundaki Düşünceleri 168
Sonuç 171
Kaynakça 172

6. BÖLÜM
OSMANLI EĞİTİMİNİN MODERNLEŞME DÖNEMİ

Giriş 175
1. Osmanlı Eğitim Düşüncesinde Modernleşme 175
2. Osmanlı Bilim ve Eğitim Kurumlarında Bozulma 181
3. Sultan II. Mahmud'un Tanzimat'a Mirası 182
3.1. Modern Sivil Okulların Doğuşu: Rüşdiyeler 182
3.1.1. Osmanlı Devleti'nde Medrese-Rüşdiye Rekabeti 183
4. Tanzimat'tan İmparatorluğun Sonuna İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim'de Modernleşme 185
4.1. Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi 185
4.2. İlköğretim 186
4.2.1. İbtidaiyeler 186
4.3. Ortaöğretim 188
4.3.1. İdadiler 188
4.3.2. Sultanîler 190
4.4. Yükseköğretim 192
4.4.1. Yüksek Okullar 192
4.5. Meslekî ve Teknik Okullar 194
4.6. Özel Okullar 196
4.7. Özel Eğitim 198
4.8. Öğretmen Okulları 199
4.9. Darülfünûn (Üniversite) 200
4.10. Yabancı Okullar 203
Sonuç 205
Kaynakça 206

7. BÖLÜM

YAKINÇAĞDAN GÜNÜMÜZE DİĞER İSLÂM DEVLETLERİNDE EĞİTİM

Giriş ... 209
1. Azerbaycan'da Eğitim ... 212
1.1. Azerbaycan'ın Kısa Tarihi ... 212
1.2. Azerbaycan'da Eğitimin Dünü ve Bugünü ... 213
2. İran'da Eğitim ... 218
2.1. İran'ın Kısa Tarihi ... 218
2.2. İran'da Eğitimin Dünü ve Bugünü ... 221
3. Suûdi Arabistan'da Eğitim ... 226
3.1. Suûdi Arabistan'ın Kısa Tarihi ... 226
3.2. Suûdi Arabistan'da Eğitimin Dünü ve Bugünü ... 228
4. Endonezya'da Eğitim ... 232
4.1. Endonezya'nın Kısa Tarihi ... 232
4.2. Endonezya'da Eğitimin Dünü ve Bugünü ... 235
5. Bosna Hersek'te Eğitim ... 239
5.1. Bosna Hersek'in Kısa Tarihi ... 239
5.2. Bosna Hersek'te Eğitimin Dünü ve Bugünü ... 242
Sonuç ... 247
Kaynakça ... 248

8. BÖLÜM

DÜNYADA ÇAĞDAŞ EĞİTİM HAREKETLERİ

Giriş ... 253
1. Çocuktan Hareket Akımı ... 254
2. İş Eğitimi (İş Okulu / Üretim Okulu) Akımı ... 257
3. Sanat ve Müze Eğitimi ... 259
4. Sınıf Düzenleri Akımı ... 260
5. Kır Eğitim Yurdu ... 264
6. Eleştirel Eğitim Akımı ... 265
7. Hayat Boyu Öğrenme ... 267
8. Postmodern Eğitim Akımı ... 269
Sonuç ... 272
Kaynakça ... 273

9. BÖLÜM

DÜNYADA MODERN EĞİTİM SİSTEMLERİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Giriş ... 275
1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi ... 277
1.1. Tarihi Temeller ... 277
1.2. Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi ... 279
1.3. Örgün Eğitim ... 283
1.3.1. Okul Öncesi Eğitim ... 284
1.3.2. İlköğretim ... 284
1.3.3. Ortaöğretim ... 285
1.3.4. Liseler ... 285
1.3.5. Yükseköğretim ... 285
2. Danimarka'da Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi ... 286
2.1. Tarihi Temeller ... 286
2.2. Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi ... 289
2.3. Örgün Eğitim ... 291
2.3.1. Okul Öncesi Eğitim ... 291
2.3.2. İlk ve Alt Orta Öğretim (Folkeskole) ... 291
2.3.3. Ortaöğretim ... 292
2.3.4. Ortaöğretim ikinci basamakta genel eğitim ... 293
2.3.5. Mesleki Eğitim (Vocational Educational) ... 294
2.3.6. Yükseköğretim (Higher Education) ... 294
3. Fransa'da Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi ... 294
3.1. Tarihi Temeller ... 294
3.2. Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi ... 296
3.3. Örgün Eğitim ... 300
3.3.1. Okul Öncesi Eğitim ... 300
3.3.2. İlköğretim ... 300
3.3.3. Ortaöğretim ... 301
3.3.4. Yükseköğretim ... 301
4. Rusya'da Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi ... 302
4.1. Tarihi Temeller ... 302
4.2. Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi ... 303
4.3. Örgün Eğitim ... 306
4.3.1. Okul Öncesi Eğitim ... 306
4.3.2. İlköğretim ... 306
4.3.3. Ortaöğretim ... 306
4.4.4. Yükseköğretim ... 307
Sonuç ... 307
Kaynakça ... 308

10. BÖLÜM
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE EĞİTİM (1923-2020)

Giriş 313
1. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş ve İnşa Ediliş Sürecinde Eğitim 314
1.1. Atatürk'ün Eğitim Düşüncesi ve Yeni Eğitim Politikası 314
1.2. Yeni Eğitim Politikası/Programı 316
1.2.1. Yeni Eğitim Programının Dayandığı Temel İlkeler ve Devrimler 317
2. Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri (3 Kasım 1928) 318
2.1. Mustafa Kemal'i Harf İnkılâbına Sevk Eden Sebepler 320
2.2. Millet Mektepleri 321
3. Yeni Eğitim Programının Amacı 322
3.1. Okul Öncesi Eğitimindeki Gelişmeler 322
3.2. İlköğretimdeki Gelişmeler 324
3.2.1 Köy Enstitüleri 325
3.3. Ortaöğretim (Lise) Eğitimindeki Gelişmeler 326
3.3. Yükseköğretimdeki Gelişmeler ve Darü'l-fünûn Reformu 328
4. Anayasalar 330
4.1. 1921 Anayasası 330
4.2. 1924 Anayasası 330
4.3. 1961 Anayasası 330
4.4. 1982 Anayasası 332
5. Millî Eğitim Temel Kanunu 333
6. Millî Eğitim Şurâları 334
7. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilât Yapılanması 336
Sonuç 338
Kaynakça 338

11. BÖLÜM
DÜNYADA POSTMODERN TOPLUM TARTIŞMALARI VE EĞİTİM

Giriş 341
1. Modernizm ve Postmodernizm 342
2. Modernizm ve Postmodernizm Arasındaki Farklar 344
3. Postmodernizmin Özellikleri 345
3.1. Postmodernizm ve Toplum Tartışmaları 347
3.2. Postmodernizm ve Eğitim 351
3.3. Postmodernizm ve Tüketim Kültürü 358
3.4. Postmodernizm ve Popüler Kültür 360

3.4.1. Popüler Kültür Ve Medya 361
3.5. Postmodernizm Etkileri, Sonuçları ve Eleştirileri 362
Sonuç 364
Kaynakça 365

Yazarlar Hakkında 367

1. BÖLÜM

EĞİTİM TARİHİNE KAVRAMSAL BAKIŞ

Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU - İnönü Üniversitesi

Giriş

Bireyin davranışlarında doğumdan ölüm anına kadar birtakım değişiklikleri içeren bir süreci kapsayan eğitim kavramının, tarihsel anlamda bir geçmişi olduğu söylenebilir. Bu geçmiş, eğitim kavramın tarihsel anlamda incelenmesini gerektirmektedir. Bu gereklilikle birlikte, kavramsal bir şekil alan eğitim tarihi, insanlık tarihiyle benzer bir geçmişe sahip olup günümüze kadar, öncelik gerektiren ihtiyaçlarla birlikte birbirinden farklı sistemleri, öğrenme ortamlarını, materyalleri, etkinlikleri, kuramları, felsefeleri, yaklaşımları, stratejileri, yöntem ve teknikleri kapsamaktadır. Kapsam olarak çeşitlilik gösteren eğitim tarihi, birey ve toplum merkezli değişikliklerin eğitsel yaşama yansımalarını temele aldığı söylenebilir. Birey ve toplumun eğitsel yaşamı üzerinde etkili olan bütün değişkenler için geçerli olan bu yansımalar, olumlu olmakla birlikte olumsuz sonuçları da olabilir. Eğitim değişkenleri üzerinde ortaya çıkan bu yansımalar, aynı zamanda eğitim alanında dikkat çekici çalışmalar yapan önemli bilim insanları ve onların ortaya koyduğu eserlerin tanınmasını beraberinde getirmiştir.

İnsanlık tarihiyle benzer bir yaş piramidine sahip olan eğitim tarihi, geçmişten günümüze dünyadaki yaşamsal döngünün birer öğesini oluşturan farklı medeniyet, imparatorluk, devlet, topluluk ve grupların, insanlık teması altında ortaya çıkardığı kültürel, ekonomik, siyasi, toplumsal ve teknolojik ürünlerin eğitime yansımalarını kapsadığı söylenebilir. Bu ürünlerin tarihi süreç içerisinde eğitim ortamlarında tasarlanıp uygulanması ve kalıcı hale gelmesi yaşam şekline bağlıdır. Şöyle ki, yerleşik hayat geçiş, bu ürünlerin eğitimde kullanılmasına ilişkin niceliği ve niteliği pozitif yönde etkilemiştir. Tarihi süreç içerisinde edinilen bu ürünlerin gelecek kuşaklara aktarılıp kullanımının yaygınlaştırılmasını sağlamak eğitim tarihinin işlevlerinden biri olarak ifade edilebilir.

Tarihi süreç içerisinde tarih sahnesinde yer alan grup, topluluk ve devletlerin eğitim süreçlerini değerlendirme üzerine şekillenen eğitim tarihi, yönetim şekli, baskın ideoloji ve yaşam tarzları gibi faktörlerden etkilendiği söylenebilir. Baskıcı yönetimlerin hâkim olduğu tarih süreçler incelendiğinde, dogmatik eğitim anlayışına yönelik etkinliklerin gerçekleştirildiği görülmüştür. Bu etkinlikler uygulanan sistem, kullanılan kaynak kitap, eğitim veren öğretmenin aktarması gereken konu vb. yönlerde etkisini göstermiştir. Bu etkiler eğitim tarihinin kapsamını oluşturan önemli olay ve olguları oluşturmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde eğitim tarihi kapsamında yer alan kavramların değerlendirilmesine yer verilmiştir. Bu kavramlar, eğitim, öğretim, tarih, eğitim tarihi, kültür, kronoloji, kronolojik düşünme, tarihsel empati, anakronizm, medeniyet, sanat ve sanat eğitimi şeklinde sıralanmıştır.

Eğitim: Eğitim sözcüğünün İngilizce karşılığı olan "education", Latince beslemek anlamına gelen "educare" ve dışarı çekmek, ortaya çıkarmak, bir yere doğru götürmek anlamına gelen "educere" sözcüklerinden türetilmiştir (Duman, 2003, s.2). Eğitim sözcüğü ise Türkçe'nin eski kaynaklarında "igit" şeklinde kullanılmıştır. "İgit" fiili ise, "yetiştir, besle, özen göster, bak" anlamına sahiptir. "İgitgen", eğitimci anlamında, "bedeni ve ruhu besleyen" anlamına sahiptir (Börekçi 2000, s.205; Duman, 2003, s.3). Bununla birlikte eğitim kelimesi eski Türkçede "terbiye" kelimesi ile ifade edilip toplumda güzel konuşan, ahlaklı, hal ve hareketleri benimsenen kişiye terbiyeli, aksi durumdaki kişiye ise terbiyesiz deniyordu (Özkan, 2006, s.35). Görüldüğü üzere eğitim insanın davranışlarının istenen niteliklere dönüştürülmesi şeklinde düşünülmektedir ve bu kavram bir ülkenin gelişmişlik düzeyini gösteren unsurların başında gelmektedir (Köçer ve Egüz, 2013; Köçer ve Egüz, 2014; Koçoğlu ve Egüz, 2019; Akman ve Bastık, 2016; Akman ve Koçoğlu, 2016). Eğitim kavramı pek çok eğitimci tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir. Durheim'a göre (akt. Ergun, 1999, s.1) eğitim, çocukta fiziksel, entelektüel, ahlaki hallerin uyandırılması, geliştirilmesi halleridir. Gökalp'e göre (1992'den akt. Özkan, 2006, s.35) eğitim, bir cemiyette yetişmiş neslin, yetişmekte olan nesiller üzerindeki etkisidir. Ertürk'e göre (1972, s.12'den akt. Özkan, 2006, s.35) eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı ve istendik değişmeler meydana getirme sürecidir. Fidan (1986, s.6'dan akt. Özkan, 2006, s.35) eğitimi, insanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci olarak tanımlarken, Mümtaz Turhan ise eğitimi, kültürü bir değer olarak genç nesillere kazandırmak ve mevcut kültürün geliştirilmesini sağlamak olarak tanımlamaktadır (Özkan, 2006, s.35). Güvenç (1996'dan akt. Özkan, 2006, s.35) eğitimi, bir kültürleme süreci olarak ele alarak toplumun, bireyleri kendi kültürünün istek ve beklentilerine uyacak şekilde değiştirmesine kültürleme demektedir.

Eğitim sözcüğü üç farklı anlamda kullanılabilmektedir:

- Kurum ya da dizge olarak eğitim. Örneğin: İlk Çağ Eğitimi, Japon Eğitimi, Türk Eğitimi, Fransız Eğitimi denilince, bir bütün olarak eğitim bakanlığı, öğrenciler, öğretmenler ve kurumların tamamı ifade edilmektedir.
- Bir eylem olarak eğitim: Eğitim bu anlamda bir eylemdir ve bu eylemin sonucunda ortaya çıkan ürüne bakılarak değerlendirme yapılır. Örneğin: Eğitimin düzeyi düşüyor denildiği zaman, eylem olarak eğitimden söz edilmektedir.
- Süreç Olarak Eğitim: İki ya da daha fazla sayıdaki insanın kasıtlı, planlı ve programlı olarak bir araya gelmeleri ve etkileşmeleri sürecidir. Eğitime süreç olarak bakıldığı zaman eğitim okulun sınırlarını aşmaktadır (Tanilli,1988'den akt. Duman, 2003, s.4).

Eğitim insanoğlunun yeryüzünde var olmasından beri vardır (Kalın, 2016) ve uygarlık düzeyi ne olursa olsun her toplumda süregelmektedir (Ulu Kalın, 2017). Elbette bu eğitim bugünkü anlamına ve seviyesine gelinceye kadar birçok değişimler yaşamıştır. Bu değişimler bazen başka alanlarda gelişmelere yol açarken bazen de başka alanlardaki gelişmelerden etkilenerek olmuştur. Bu süreç hâlâ devam etmektedir ve dünya var oldukça ve insanlar bu dünyada yaşadıkça eğitim bir çeşit var olacaktır (Ayas, 2013,s.2). Kapsam olarak, günlük hayatta gerçekleştirilen planlı ve plansız bütün etkinlikleri içerisinde barındıran eğitim kavramı, önceden saptanmış kurallara dayalı insan davranışlarında değişim, dönüşüm ve gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizgisi şeklinde tanımlanabilir (Arslan, 2009, s.12). Ayrıca eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı bir biçimde davranış değiştirme süreci olarak da ifade edilebilir (Ertürk, 1972'den akt. Arslan, 2009, s.12).

Kavramsal olarak bireyi birçok açıdan etkileyen eğitimin bir bilim olarak gelişimi de oldukça önemlidir. İnsanlık tarihi kadar eski olan eğitimin bir bilim olarak gelişmesinde birçok düşünür ve bilim adamının farklı tarihsel dönemlerde katkı sağladığı söylenebilir. Örneğin, Antik Yunanda eğitime üst düzeyde önem verilmesini öneren Aristo ve Platon eğitimi, erdemle bir tutmuş ve asillere özgü uğraş olarak nitelendirmişlerdir. Bu anlayış Rönesans'a kadar devam edip, Rönesans'la birlikte başlayan bilim ve sanat alanındaki gelişmeler eğitime yüklenen anlamları farklılaştırmış ve eğitim artık sıradan vatandaşlara da sunulan bir hizmet biçimine dönüşmesini sağlamıştır(Güven, 2014, s.2). Günümüzde eğitimin anlamı, amacı ve işlevine yönelik paradigmatik düşünce farklılıkları giderek yaygınlaşmaktadır. Özellikle kavramsal düzeyde eğitimden öğrenmeye doğru bir yönelim söz konu-

8. BÖLÜM

DÜNYADA ÇAĞDAŞ EĞİTİM HAREKETLERİ

Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA - Erciyes Üniversitesi

Arş. Gör. Galip ÖNER - Erciyes Üniversitesi

Giriş

Son yıllarda bilim ve teknolojide meydana gelen hızlı değişimler, eğitim alanında da kendini göstererek eğitime yüklenen anlamda birtakım değişimlere yol açmıştır. Bilim ve teknolojide yaşanan gelişmeler bir yandan insan yaşamını kolaylaştırmış, diğer yandan da insanoğlunun daha karmaşık yaşam problemleriyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. İnsanoğlu bu problemlere çözüm bulmak ve hayata uyum sağlamak amacıyla eğitime ve öğrenmeye daha fazla ihtiyaç duymuştur. Eğitimciler bu ihtiyacı karşılamak için çeşitli fikirler ileri sürerek bu fikirleri hayata geçirmeye çalışmışlardır. Bu gelişmeler ve fikirler çağdaş eğitimi doğrudan etkileyerek eğitim kurumlarının kendilerini yenilemelerini sağlamıştır. Eğitim kurumları kendilerini yenilemek durumunda kalmışlardır. Bununla birlikte, eğitim politikaları ve öğretim programları, ortaya çıkan çağdaş eğitim hareketleri doğrultusunda hazırlanmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu bölümde özellikle 19 ve 20. yüzyılda ortaya çıkan eğitim hareketleri ve akımları ele alınacaktır. Çağdaş eğitim hareketleri ile ilgili belirli bir sınıflandırma yapılmadığı için Şekil 1'de yer alan eğitim hareketlerine değinilecektir.

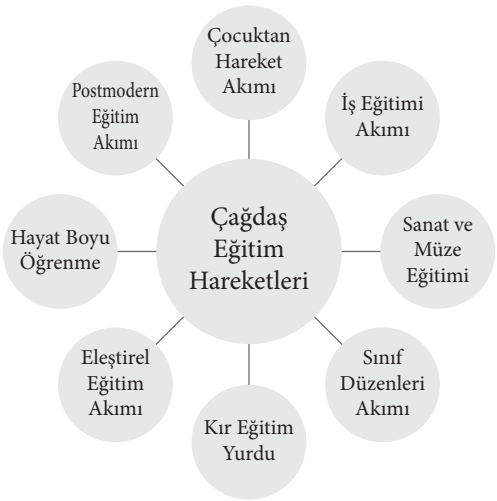

Şekil 1. Dünyada çağdaş eğitim akımları

1. Çocuktan Hareket Akımı

Çağdaş eğitim akımlarının ilklerinden ve günümüz eğitiminin de temel anlayışlarından biri olan çocuktan hareket akımı ile ortaçağda kitap merkezli, aydınlanma çağı ile birlikte ise öğretmen merkezli olan eğitimin merkezine çocuğun/öğrencinin yerleştirildiği bir akım olarak öne çıkmaktadır. Daha öncesinde eğitimin hedef ve içeriğini toplum ve çevre gibi çeşitli unsurlar belirlerken, bu akımla birlikte artık belirleyici unsur çocuk haline gelmiş (Kesici, 2009), artık çocuğun ilgi ve ihtiyaçları da gözetilmeye başlanmıştır. Bu akımın birçok temsilcisi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları E. Key (1849-1926), L. Gurlitt (1855-1931), B. Otto (1859-1933), H. Scharrelmann (1871-1940), F. Gansberg (1871-1950), M. Montessori (1870-1952), H. Parkhust (1887-1959), M.C.W. Washburne (1889-1968) ve P. Peterson (1884-1952) gibi eğitimcilerdir (Dündar, 2007). Bu akımın temsilcilerine göre çocuk, yetişkinlerden hareketle değil ancak kendisinden hareket edilerek anlaşılabilir çünkü çocuklarında aynı yetişkinler gibi kendine has birtakım değerleri ve beklentileri bulunmaktadır (Kesici, 2009). Dolayısıyla modern eğiticiler de çocuğun kişisel özelliklerini anlamak, ona saygı duymak, ondaki iyiyi keşfetmek ve içinde bulunduğu gelişme sürecine uygun davranılması gerektiğini (Ergün, 2014) ifade ederek öğrenci merkezli anlayışın temellerini oluşturmuşlardır.

20. Yüzyılda ortaya çıkan bu akımın prensiplerinin temelinde ise 18. yüzyılın önemli düşünürlerden birisi olan J.J. Rousseau'nun etkili olduğu bilinmektedir. Rousseau, toplum ve devlet elinde her şeyin kirleneceğini, pörsüyeceğini, çirkinle-

şeceğini savunmuş, o halde yapılması gerekenin, doğaya sığınmak ve çocuğu doğal haliyle baş başa bırakmak olduğunu Emile adlı eserinde göstermeye çalışmıştır (Gündüz, 2013). Rousseau'ya göre çocuklar, yeteneklerini keşfetmeleri için özgür bırakılmalı ve her şeyi deneyerek öğrenmelidirler, çocuktan hareket akımı da Rousseau'nun bu anlayışıyla çocuğu ele almıştır (Demir ve Duruhan, 2019). Çocuktan hareket akımının öncüsü İsveçli kuramcı Ellen Key'dir (1849-1926).

Ellen Key

Ellen Key'in 1900 yılında yayımladığı *Çocuk Yüzyılı* (The Century of the Child) adlı kitabıyla eski okula duyduğu tepkiyi *en iyi eğitim, hiç eğitmemekten ibarettir* görüşleriyle bir eğitim ihtilâli talebinde bulunmuştur (İnan, 1983; Dündar, 2007). Rousseau gibi Ellen Key de, geleneksel okullarda öğrencilerin kişilik yapılarının bozulduğunu, sinirlerinin yıprandığını, orijinalliklerin engellendiğini, girişimcilik yeteneklerinin de zayıflatıldığını bu nedenle bir eğitim devrimine ihtiyaç olduğunu ve oluşturulacak yeni eğitimde eski eğitim harabesinden en ufak bir taşın bile kullanılmaması gerektiğini (Ergün, 2014) ifade etmiştir. Ancak böylelikle, her çocuğun özgür ve bağımsız bir birey haline geleceğini (Unesco, 2000) düşünmüştür.

Akımın diğer öncülerinden olan Alman eğitimci B. Otto, çocuğa göre okul, toplu öğretim, doğal/tabii öğretim ve fırsat öğretimi gibi görüşleriyle, H. Scharrelmann ise eğitim ve öğretimin çocuğun bireysel yapısına uygun olmasını, çocuğun bireyliği ve kişiliğinin dikkate alınması ile öğretimde yaşantı (Dündar, 2007) görüşleriyle bu akıma katkı sunmuşlardır. Çocuktan hareket reformcuları çocukları "yetişmeye terk etmek" gibi bir teoriyi temel ilke haline getirmişlerdir. "Bu teoride çocuk, tıpkı bir çekirdek gibi, gelecekteki tüm yapısını, potansiyel olarak kendi içinde taşımaktadır. O halde, çocuğun kendi bünyesinden geldiği şekilde tabi olarak bir 'açılıp gelişmeye' kavuşturulması gerekir. Yani çocuğu yetişmeye terk etmek gerektiği savunulur." (Kesici, 2009). Bu akımın bilinen en önemli temsilcisi ise şüphesiz Maria Montessori'dir (1870-1952).

Maria Montessori

1870'te İtalya'da doğan Montessori, 1896'da Roma Üniversitesi'nden mezun olarak ülkesinin ilk kadın tıp doktoru unvanını elde etmiş, 1904'te ise aynı üniversitede antropoloji profesörü olarak görev yapmıştır. Mesleki yaşamının bir bölümünden sonra kendisini çocukların eğitimine adayan Montessori, eğitim üzerine özgün düşünceler geliştirmiş ve kendi metodu olan Montessori Eğitimi'ni ortaya koymuştur.

Montessori'nin özgün bir metot ortaya koymasının en büyük nedeni ise çocukluk dönemini kendine özgü özellikleri olan bir evre olarak görmüş ve bu düşünceye göre, çocuğu sadece yetişkinin küçüğü olarak görmenin yanlış olduğunu düşünmüştür (Mutlu vd., 2012). Montessori felsefesinin eğitim anlayışı, çocukların ileride ortaya çıkacak olan tüm özelliklerinin aslında onlarda zaten var olduğu temeline dayanmaktadır (Demir ve Duruhan, 2019). Montessori'nin düşünceleri çocuktan hareket akımının diğer temsilcileriyle örtüşmektedir. Ancak Montessori'nin başarısı E. Seguin'in zekâ geriliği üzerine geliştirdiği eğitim sistemini normal çocuklar üzerinde uygulamasıdır (Ergün, 2014). Montessori eğitimde çocuğun özgür olmasına önem vermiş ve ona göre çocuk yapılandırılmış doğal bir çevrede özgürce hareket ederek ve kendisi için özel olarak hazırlanmış doğal materyallerle etkileşime girerek kendi öğrenme sürecini yapılandırabileceğini ortaya koymuştur (Güral, 2015). Montessori çocuklara sağladığı özel eğitim ortamı ve kendi adını verdiği oyuncakları/özel eğitim araçlarıyla özgün bir okul öncesi eğitim modeli oluşturmuş, bunu yaparken de uzun süre çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını gözlemlemiş (Ergün, 2014) ve bu gözlemlerini eğitim sürecine aktarmıştır.

Çocuktan hareket akımının temel unsuru oyundur. Bu akıma göre 'oyun' bağlardan ve baskılardan kurtarıcı en etkili araç olarak görülmekte ve oyun oynayan çocuğun yeteneklerinin geliştiği düşünülmektedir (Kesici, 2009). Çocuktan hareket akımının temsilcileri yeni okul anlayışını ifade ederken çoğunlukla eski okul ile karşılaştırmışlardır. Bu karşılaştırmalardan bazıları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Eski ve yeni okul karşılaştırması (Dündar, 2007)

Eski Okul	**Yeni Okul**
Ceza kurumları	Cezalandırmayan kurum
Bilgi okulu	Eğitim okulu
Çağ dışı okul	Çağdaş okul
Hayata yabancı okul	Canlı okul
Kitap okulu	Öğrenme okulu
Katılaşmış okul	Dogmatik olmayan öğretim
Öğretmenin okulu	Öğrencinin okulu

Ellen Key'in öncüsü olduğu çağdaş eğitim reformu ile yeni okulun anahtar kelimelerini, özgürlük, hayata yakınlık, doğal öğretim ve öğrencilerin etkinleştirilmesi oluşturmaktadır (Key, 1909; Unesco, 2000; Kesici, 2009). Çocuktan hareket akımı, 20. yüzyılda kullanılan, 21. yüzyılda ise büyük oranda geçerliliğini koruyan öğrenci merkezli yaklaşımın temelini oluşturması açısından en önemli çağdaş eğitim akımlarından biri olarak kabul görmektedir.

View publication stats